

KS. STANISŁAW HAREZGA

WIERZĘ W DUCHA ŚWIĘTEGO MISTERIUM DARU ZMARTWYCHWSTAŁEGO JEZUSA

Szczególnym miejscem, w którym możemy ciągle odkrywać misterium Ducha Świętego, jest Słowo Boże zawarte w Piśmie świętym. Powstało ono pośród wspólnoty ludu Bożego Starego i Nowego Testamentu z natchnienia Bożego Ducha, który czyni je słowem żywym i zbawczym, ożywia je i aktualizuje w sercu każdego, kto nim się karmi¹. Ponieważ Duch Święty spoczął na Piśmie i pozostał w nim, każdy fragment Biblii może być miejscem odkrywania misterium Ducha, który – według Widzącego z Apokalipsy – ciągle mówi do Kościoła (Ap 2, 7. 11. 17. 29; 3, 6. 13. 22). Zechciejmy więc zaglądnąć do Biblii, by odkryć w niej coś z niezgłębionego misterium Bożego Ducha. Z tej racji, że pneumatologia biblijna jest bardzo bogata, ograniczymy się tylko do Janowej Ewangelii. Ponieważ jej charakterystyczną cechą jest łączenie daru Ducha z tajemnicą paschalną Jezusa², temat naszych rozważań został sformułowany: „Misterium Daru zmartwychwstałego Jezusa”. Najpierw zwrócimy uwagę na Jezusa jako źródło, genezę daru Ducha; następnie omó-

Ks. dr STANISŁAW HAREZGA – adiunkt Katedry Egzegezy Pism Apostolskich NT w INB KUL; adres do korespondencji: Al. Warszawska 31, 20-803 Lublin, e-mail: harezga@poczta.onet.pl

¹ Por. S. H a r ę z g a, *Lectio divina szkołą słuchania i postuszeństwa Słowu Bożemu*, w: *Katecheza w służbie wiary*, red. W. Janiga, T. Kocór, Przemyśl 2004, s. 447-448. Interesujący i obszerny wykład pneumatologiczny na temat Biblii jako szczególnego miejsca, a *lectio divina* jako metodzie odkrywania Ducha Świętego, znajdziemy w pierwszej części książki: J. K u d a s i e w i c z, *Odkrywanie Ducha Świętego. Medytacje biblijne*, Kielce 1998, s. 21-61.

² Por. J. K u d a s i e w i c z, *Uczniowie przyjmują i kontemplują paschalny Dar Jezusa*, w: *Kontemplacja Chrystusa – Ikony miłosiernego Ojca. Medytacje biblijno-kerymatyczne*, red. H. Witczyk, Kielce 2002, s. 69.

wimy Jego zapowiedzi udzielenia Ducha; wreszcie zauważymy te teksty, które mówią o paschalnej realizacji tego Daru.

I. JEZUS TRWAŁĄ OBECNOŚCIĄ DUCHA

Pierwsze wzmianki na temat Ducha w IV Ewangelii pojawiają się zaraz po prologu w świadectwie pozytywnym Jana Chrzciciela (J 1, 29-34)³:

Ujrzałem Ducha, który zstępował z nieba jak gołębica i spoczął na Nim. Ja Go przedtem nie znałem, ale Ten, który mnie posłał, abym chrzczył wodą, powiedział do mnie: „Ten, nad którym ujrzysz Ducha zstępującego i spoczywającego na Nim, jest Tym, który chrzci Duchem Świętym. Ja to ujrzałem i daję świadectwo, że On jest Synem Bożym” (1, 32-34).

W przytoczonych słowach Janowego świadectwa podkreśla się doświadczenie świadka związane z jego wizją Ducha zstępującego i pozostającego na Jezusie⁴. Zstąpienie z nieba oznacza boskie pochodzenie Ducha (por. J 1, 51). Obraz gołębicy jest aluzją albo do gołębicy Noego, znaku nowego stworzenia (por. Rdz 8, 8-12), które rozpoczyna się w Chrystusie; lub będąc symbolem Izraela (por. Ps 68, 14; 74, 19; Oz 7, 11), zapowiada nowy lud mesjański, który tworzy się wokół Chrystusa i jest ożywiany przez Bożego Ducha⁵. Wszystko to jest możliwe poprzez fakt „pozostania” Ducha na Jezusie. W porównaniu z Synoptykami Jan Ewangelista zwraca na to szczególną uwagę, używając wyrażenia „i pozostał na Nim” (ἔμεινεπ' ἐν αὐτόν). Oznacza to, że w Jezusie jest obecny i przebywa Duch w sposób permanentny, stały, bez jakichkolwiek ograniczeń⁶.

³ Jan Chrzciciel nie jest, jak u synoptyków, głosicielem nawrócenia i chrztu, ale nade wszystko świadkiem Jezusa. Najpierw czyni to negatywnie, stwierdzając o sobie, że on nie jest Mesjaszem (1, 19-28); a następnie pozytywnie wskazując na Jezusa jako Mesjasza i Syna Bożego (1, 29-34). Por. A. P a c i o r e k, *Ewangelia umiłowanego ucznia*, Lublin 2000, s. 291.

⁴ Inaczej jest w Ewangeliach synoptycznych. W Mk 1, 10 i Mt 3, 16 zstąpienie Ducha jest kontemplowane przez samego Jezusa (εἶδεν). Ponieważ w Łukaszczej relacji przy chrzcie Jezusa asystuje „cały lud” (ἅπαντα τὸν λαόν), suponuje się, że i on mógł oglądać Ducha zstępującego na Niego „w postaci cielesnej niby gołębica” (Łk 3, 21-22).

⁵ G. Z e v i n i, *Lo Spirito Santo dono di Gesù alla Chiesa nel vangelo di Giovanni*, „Parola Spirito e Vita” 38(1998), s. 172.

⁶ Por. I. de la P o t t e r i e, *Studi di cristologia giovannea*, Genova 1986², s. 281-282.

Wizja (słowo θεάομαι, a nie zwyczajne βλέπω), jaką Jan Chrzciciel otrzymał nad Jordanem (J 1, 32), była dla niego znakiem, że Jezus jest pełen Ducha Świętego, że posiada Go jako swego, w pełni, w sposób permanentny. Widząc Ducha, który jak gołębica (ὡς περιστεράν) zstępował z nieba, Jan Chrzciciel przypomniał sobie zapowiedź tego faktu w słowach z Księgi Proroka Izajasza o Słudze Bożym: „Sprawiłem, że Duch mój na Nim spoczął (Iz 42, 1). Mając wcześniejsze objawienie na ten temat, Jan rozpoznaje w Jezusie Mesjasza, który „chrzci Duchem Świętym” (J 1, 33). Dotąd Jan rozumiał udzielany przez siebie chrzest jako wyraz nawrócenia, teraz zapowiada chrzest przemieniający, uświęcający człowieka⁷ Będzie to czynność trwała, co podkreśla ptc. praesentis: ὁ βαπτίζων – „chrzczący” Duchem Świętym. Wyrażenie to definiuje całą działalność i misję Jezusa, w której realizuje się eschatologiczne wylanie Ducha zapowiadane przez proroków (por. Ez 36, 26-29; Jl 3, 1-5). Ono będzie możliwe, gdyż Jezus posiada Go w pełni, może Go więc dawać uczniom, pozostawać pośród nich jako Duch ożywiający, jako źródło uświęcenia i życia według Ducha. Dopiero z tak pneumatologicznie pogłębionej świadomości wiary (ἐώρακα – „ujrzałem”) rodzi się podsumowująca wizję deklaracja świadka, że Jezus jest Synem Bożym (J 1, 34)⁸.

Do zażyłej relacji między Jezusem a Duchem powraca Jan Chrzciciel w swoim ostatnim świadectwie, w którym tematem centralnym pozostaje postać Jezusa, jedynego Objawiciela Ojca i Dawcy życia wiecznego (J 3, 31-36). Dla naszego tematu ważna jest refleksja samego Ewangelisty: „Ten bowiem, kogo Bóg posłał, mówi słowa Boże i bez miary udziela Ducha” (3, 34). Z kontekstu wynika, że chodzi o Jezusa⁹, którego Słowo, dzięki Jego obfitości Ducha, ma Bożą moc i skuteczność. Słowo Jezusa i Duch Święty są tym samym Bożym darem (por. Jr 31, 33-34; Ez 36, 26-27), którego źródłem jest Osoba Jezusa Syna Bożego, trwającego we wzajemnej relacji miłości z Ojcem, który „wszystko oddał w Jego ręce” (J 3, 35).

Ze strony człowieka objawienie to wymaga odpowiedzi wiary (3, 36). W dialogu z Nikodemem sam Jezus określa ją jako powtórne narodzenie czy

⁷ P a c i o r e k, dz. cyt., s. 293.

⁸ W kwestii tytułu „Syn Boży” L. Stachowiak uważa, że „ma charakter bardziej mesjański, zamierzony z pewnością przez Jana Chrzciciela, a pogłębiony przez Ewangelistę w sensie naturalnego Synostwa Bożego” (*Ewangelia według św. Jana. Wstęp – Przekład z oryginału – Komentarz*, Poznań 1975, s. 136).

⁹ Niektórzy egzegeci uważają, że udzielającym Ducha jest Bóg, który posłał Syna i udzielił Mu pełni Ducha. Jednak z różnych motywów filologicznych i teologicznych, idąc za tradycją aleksandryjską, za podmiot zdania należy uznać Jezusa Chrystusa, por. de la P o t t e r i e, dz. cyt., s. 282-283.

narodzenie „z wysoka” i objaśnia je jako narodzenie „z wody i Ducha” (3, 5). Nie wystarczy tylko sakramentalny znak wody, gdyż prawdziwe odrodzenie może sprawić Duch, jakiego udziela Jezus jako jedyny Objawiciel spraw niebieskich. Nie wystarczy narodzić się z wody, ale trzeba narodzić się z Ducha, przyjmując Jezusowe Objawienie.

W tej samej perspektywie należy umieścić Jezusowe słowa wypowiedziane do gorszących się uczniów w kontekście mowy eucharystycznej: „Duch jest dawcą życia, ciało na nic się nie przydaje. Słowa, które Ja wam powiedziałem, są Duchem i życiem” (J 6, 63). Kiedy Jezus mówi o „ciele, które nie przyda się na nic”, ma na myśli człowieka, który ocenia wszystko według miary ziemskiej¹⁰ Taki nie jest w stanie wlać w siebie Ducha, który daje życie (por. J 3, 6). Może to uczynić Jezus, gdyż jak mówi: „Słowa, które Ja wam powiedziałem, są Duchem i życiem” (6, 63). Nie są one jedynie natchnione przez Ducha, ale Go zawierają i dają Go temu, który je przyjmuje. Przyjęcie Jezusowe słowo czy eucharystyczny dar Jego Ciała i Krwi (zob. J 6, 53-58) oznacza więc przyjęcie i otworzenie się na Dar Ducha, jedyne źródło nowego, wiecznego życia¹¹ Na podstawie dialogu Jezusa z Samarytanką można jeszcze dopowiedzieć, że jedynie w Nim, w którym jest pełnia Ducha i Prawdy, możliwa jest autentyczna pobożność, prawdziwy kult, jaki możemy dać Bogu (4, 23-24).

Skoro Jezus jest trwałą obecnością Ducha, z czego rodzą się tak wielkie zbawcze konsekwencje, warto wejść z Nim w bliską, osobistą relację, wybrać Go jako swego Pana i Zbawiciela, by mocą Ducha przemieniał nas w siebie. Dobrze zrozumiała to św. Teresa z Lisieux, która przed śmiercią, na drzwiach swej celi wyryła słowa: „Jezus jest moją jedyną miłością” To jest podstawowy wniosek z pierwszej części naszych rozważań o Duchu Świętym w Janowej Ewangelii.

II. JEZUS OBIECUJE UCZNIOM DUCHA PRAWDY

Jezus, który otrzymał od Ojca na stałe Ducha Świętego, obiecuje Go uczniom. Czyni to szczególnie w kontekście coraz bliższej męki, śmierci i zmartwychwstania, a więc w „godzinie” swego powrotu do Ojca. Obietnica tego niezwykłego Daru po raz pierwszy pojawia się w ustach Jezusa w siódmym,

¹⁰ P a c i o r e k, dz. cyt., s. 320.

¹¹ Szerzej na ten temat zob.: G. G h i b e r t i, *Le mie parole sono spirito e vita* (Gv 6, 13), „Parola Spirito e Vita” 5(1982), s. 183-191.

najbardziej uroczystym, dniu Święta Namiotów (Sukkôt). Nawiązując do odprawianego w tym dniu obrzędu procesji z wodą zaczerpniętą z sadzawki Siloe¹², Jezus zaprasza każdego do siebie jako źródła życia: „Jeśli ktoś jest spragniony, niech przyjdzie do Mnie i niech pije; ten, kto wierzy we Mnie, jak powiedziało Pismo” (J 7, 37b-38a). W Jezusie wypełnia się słowo proroka: „O wszyscy spragnieni, przyjdźcie do wody [...]. Nakłońcie wasze ucho i przyjdźcie do Mnie, posłuchajcie, a dusza wasza żyć będzie” (Iz 55, 1a. 3a). Do Jezusa, a nie do wierzącego, należy więc odnieść dalsze słowa: „Strumienie wody żywej wypłyną z Jego wnętrza” (J 7, 38b)¹³

W tych słowach Jezus przedstawia siebie jako nową świątynię, z której wypłyną dla ludzi strumienie wody żywej. Nawiązuje w ten sposób do zapowiedzi proroka Ezechiela: o wodzie wypływającej ze świątyni czasów mesjańskich (Ez 47, 1-2; por. także Za 14, 8). Woda życia oznacza na pierwszym miejscu Objawienie przyniesione przez Jezusa i przez Niego realizowane. Stąd zaprasza On do wierzenia w Niego i „picia” wody żywej, która pochodzi od Niego. Perspektywa jest otwarta ku przyszłości. Jak woda żywa czasu eschatologicznego wszędzie ma zanieść życie i płodność, tak ta, która pochodzi od Jezusa, przemieni się w strumienie wody żywej.

Dla Janowej pneumatologii ważne jest dopowiedzenie Ewangelisty: „A powiedział to o Duchu, którego mieli otrzymać wierzący w Niego; Duch bowiem jeszcze nie był dany, ponieważ Jezus nie został jeszcze uwielbiony” (7, 39). Podobnie jak w J 4, 10-14 mowa jest o dwóch okresach objawienia: Jezusa i Ducha. Jeśli z jednej strony Jezus zaprasza do wierzenia w Niego, to z drugiej zapowiada dzieło Ducha Świętego, który po uwielbieniu Jezusa od wewnątrz napełni dusze wierzących w Niego. Uczeń Jezusa będzie mógł dojść do wiary, pogłębić ją i poznać Jezusa tylko pod jednym warunkiem: bycia uległym dziełu Ducha Świętego, którego Jezus pośle po swoim powrocie do Ojca (por. J 16, 7). Ewangelista odnosi się więc do momentu wywyższenia Jezusa na krzyżu, ponieważ dar Ducha wytryśnie z tego gestu Jego miłości, z przebitego serca ukrzyżowanego Syna Bożego (por. J 19, 34)¹⁴.

Wyraźniej o darze Ducha przypomina Jezus uczniom podczas ostatniej wieczerzy w mowie pożegnalnej, posługując się już specjalnym określeniem *παράκλητος* (14, 16. 26; 15, 26; 16, 7). Jest to forma bierna od czasownika

¹² Por. Z e v i n i, art. cyt., s. 178.

¹³ Za taką interpretacją przemawia kontekst literacki i doktrynalny. Temat pojenia przez Jezusa wodą żywą pojawił się już w J 4, 14. Jezus zapowiedział również wierzącemu w Niego zaspokojenie wszelkiego głodu (J 6, 35). Por. S t a c h o w i a k, dz. cyt., s. 231.

¹⁴ Por. Z e v i n i, art. cyt., s. 180.

παρακαλέω, która oznacza kogoś, kto jest przywoływany na pomoc (łac. advocatus). Na ziemi to Jezus był dla uczniów pomocą i wsparciem. Po Jego odejściu rolę tę przejmie „inny Paraklet”, objaśniony bliżej jako Duch Prawdy, który pozostanie z uczniami „na zawsze” (J 14, 16)¹⁵ Jezus obiecuje uczniom, że będzie się modlić do Ojca, aby dał im innego Parakleta – Ducha Prawdy (14, 16). W tej zapowiedzi Paraklet jest przedstawiony jako osobowy dar Ojca. Posyłany jest On przez Ojca w imieniu Jezusa (14, 26). Podobnie jak Jezus przychodzi „w imię” Ojca, podobnie i Duch posłany będzie „w imię Jezusa”

W kolejnej obietnicy Ducha – Parakleta wprost mówi się, że posyłającym Go będzie Jezus. Nie jest to jednak zaprzeczenie tego, co powiedzieliśmy wcześniej, gdyż dwukrotnie powraca w tym kontekście wyrażenie „od Ojca” (15, 26). Co więcej Jezus wprost stwierdza: „Wszystko, co ma Ojciec, jest moje” (16, 15). Dlatego może powiedzieć: „Jeśli odejdę [do Ojca], pošlę Go do was” (16, 7). Dzięki temu odejściu do Ojca i zesłaniu Ducha – Parakleta uczniowie otrzymają „więcej” niż było im dane w ziemskiej obecności Jezusa¹⁶.

Skoro Jezus obiecuje Ducha – Parakleta swoim uczniom, tym, którzy Go miłują (14, 21), jakże aktualne jest więc ciągle przywoływanie Jego przyjścia, pragnienie tego Daru. Przecież tylko dzięki Niemu będziemy mogli coraz głębiej doświadczać żywej obecności Jezusa, by przyjmować Jego objawienie, w nim oddawać cześć Bogu Ojcu i zmierzać ku Niemu na życie wieczne.

III. DUCH PASCHALNYM DAREM JEZUSA

Według Janowej Ewangelii obietnicę daru Ducha Parakleta Jezus wypełnia już w momencie swej śmierci na krzyżu. Tak należy bowiem interpretować słowa Ewangelisty: „Gdy Jezus skosztował octu, rzekł: «Wykonało się» I skłoniwszy głowę przekazał Ducha” (J 19, 30). Wyrażenie: παρέδωκεν τὸ πνεῦμα często rozumie się tylko w znaczeniu śmierci Jezusa („skonął”). Tymczasem zgodnie z podwójnym sensem słów Janowej Ewangelii chodzi nie tylko o śmierć, ale i przekazanie Ducha. Tym bardziej, że na oznaczenie

¹⁵ Por. H. L a n g k a m m e r, *Pneumatologia biblijna (ruach – pneuma)*, Opole 1998, s. 136-137; P a c i o r e k, dz. cyt., s. 355.

¹⁶ Teocentryczne ujęcie posłania Ducha – Parakleta nie przeciwstawia się jednak chrystocentrycznemu. Obydwa sformułowania wzajemnie się uzupełniają: F. G r y g l e w i c z, *Jan ewangelista o Duchu Świętym w Kościele*, w: *Duch Święty – Duch Boży* (Mpw 7), red. L. Stachowiak, R. Rubinkiewicz, Lublin 1985, s. 91.

samej śmierci Jan mógł użyć innego czasownika (np. ἀποθνῆσκω). Jeśli więc używa czasownika παραδίδωμι (przekazywać, wydawać”), jest to znak, że w śmierci Jezusa na krzyżu widzi coś więcej niż tylko samą śmierć. Jezus umierając na krzyżu, przekazał Ducha¹⁷

Było to możliwe z tej racji, że śmierć Jezusa stała się równocześnie Jego uwielbieniem i wywyższeniem (por. J 2, 19; 3, 14; 12, 32-34)¹⁸ Jezusowa śmierć nie przerwała życia, które objawia się poprzez dar Ducha. W akcie swej odkupieńczej śmierci Jezus daje Kościołowi, reprezentowanemu pod krzyżem przez Maryję i umiłowanego ucznia, Ducha otrzymanego od Ojca. Symbolicznie ilustruje to scena przebitego boku Jezusa (J 19, 32-34). Woda zmieszana z krwią, jaka wypływa z Jezusowego boku, oznacza wylanie Ducha przez śmierć Jezusa. Z tego daru rodzi się wiara i świadectwo umiłowanego ucznia (19, 35).

Dopełnieniem Jezusowego daru Ducha, udzielonego Kościołowi z wysokości krzyża, jest Jego chrystofania w wieczerniku (J 20, 19-23). Jezus, który na krzyżu „oddał Ducha” jako Syn Człowieczy i Baranek Boży, przychodzi do uczniów jako zmartwychwstały i przekazuje im Ducha poprzez tchnienie, które przypomina Boskie tchnienie na początku stworzenia (20, 22; por. Rdz 2, 7). Poprzez wielkanocny dar Ducha Zmartwychwstały czyni z uczniów nowych ludzi; budzi w nich wiarę paschalną, by zdolni byli głosić Jezusowe orędzie i przekazywać nowe życie; nie z własnej mocy, ale mocą ożywiającego Ducha. Z przyjęcia daru Ducha rodzi się dopiero misja uczniów, jako aktualizacja zbawczego dzieła Jezusa; sprawowanie sądu, który Jezus przyniósł na ziemię¹⁹

Chcąc przyjąć Ducha, którego daje Jezus, nie wystarczy Go tylko przywoływać, ale z tej racji, że jest to Dar paschalny dla Kościoła, należy w nim na ten Dar się otwierać. Zbawcza obecność Zmartwychwstałego pośrodku Kościoła jest źródłem pokoju i radości uczniów oraz ich misji zbawczej. Są to bardzo konkretne znaki otwierania się na Chrystusowy dar Ducha, który jest owocem Jego krzyża i zmartwychwstania.

Zmartwychwstały pokazuje uczniom swój przebity bok i ręce, jako źródło łaski i pokoju (J 20, 20). Dzięki temu odnajdują radość, która możliwa jest pośród krzyża i cierpienia. Paschalna przemiana ich życia prowadzi do przyjęcia Ducha i podjęcia misji zbawczej Kościoła. To samo może powtórzyć się

¹⁷ K u d a s i e w i c z, *Odkrywanie Ducha Świętego*, s. 206.

¹⁸ Zob. J. D r o z d, *Chwała Chrystusa*, w: *Egzegeza Ewangelii św. Jana. Kluczowe teksty i tematy teologiczne*, red. F. Gryglewicz, Lublin 1992, s. 178-181.

¹⁹ Por. Z e v i n i, art. cyt., s. 186.

i w życiu każdego chrześcijanina, gdy pośrodku Kościoła zdolny będzie przyjąć od zmartwychwstałego Chrystusa paschalny dar Ducha – Parakleta, który ukaże mu sens krzyża i cierpienia oraz zapali do jakiejś misji zbawczej dla konkretnego człowieka czy wspólnoty. Dowodem przyjęcia Daru Ducha od Jezusa zmartwychwstałego będzie zawsze paschalny styl życia, moc świadectwa i zaangażowanie w misję zbawczą Kościoła.

I BELIEVE IN THE HOLY SPIRIT
THE MYSTERY OF THE GIFT OF RISEN JESUS

S u m m a r y

From the pneumatological problems of the Gospel according to St. John the author has chosen the question of combining the gift of the Spirit with the paschal mystery of Jesus. He may grant us that Gift, for it is in Him that we find the wholeness of the Spirit and the Truth (1, 32-34; 3, 34; 6, 63). In the perspective of His elevation through passion, death and resurrection Jesus promises to give His disciples the gift of the Spirit Paraclete (7, 37-39; 14, 26. 26; 15, 26; 16, 7). Jesus fulfils His promise from the height of the cross (19, 30. 34), and after resurrection in the upper room during the Christophany in the presence of His disciples (20, 19-23).

Translated by Jan Kłós

Słowa kluczowe: Zmartwychwstały, Duch Święty, dar, obietnica.

Key words: the Risen, the Holy Spirit, gift, promise.